

Sprog i Norden

Titel: Språk i fokus: norsk
Forfatter: Lars S. Vikør
Kilde: Sprog i Norden, 2012, s. 1-10 [i hæftet: s. 139-148]
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språk i fokus: norsk

Lars S. Vikør

Norsk er eit skandinavisk språk som strukturelt er svært likt dansk og svensk. Det har to formelt likestilte skriftspråksvariantar, bokmål og nynorsk. Denne artikkelen har to hovudkomponentar: Først blir det gitt ei beskriving av nokre språklege særtrekk i norsk som skil språket frå både dansk og svensk. Desse trekkene er mest konsekvent gjennomført i nynorsk, mens bokmål, som oppstod som ei fornorsking av det danske skriftspråket, har tatt opp i seg ein del innslag av dei, til dels under sterk strid. Den andre komponenten er ein kort gjennomgang av den norske språkhistoria, med hovudvekt på å forklare framveksten av bokmålet og nynorsken og det noverande språklege forholdet mellom dei.

Innleiing

Norsk er eit skandinavisk språk, nært i slekt med dansk og svensk. Det har to formelt likestilte skriftspråksvariantar, *bokmål* og *nynorsk*. Forholdet mellom dei og den historiske bakgrunnen for denne situasjonen blir hovudemnet for denne artikkelen (som er skriven på nynorsk). Men først nokre generelle utgangspunkt.

Norsk er offisielt språk i Noreg (bokmål: Norge), med eit folketal som nærmar seg 5 millionar, og ingen andre stader. Det er i all hovudsak gjensidig forståeleg med dansk og svensk; nordmenn i Sverige og Danmark kan altså bruke det der, eventuelt i noko tilpassa form; like eins i svensktalande delar av Finland og på Færøyane. Til ein viss grad kan ein også bruke det i det finsktalande Finland og på Island og Grønland, der svensk eller dansk er skolefag, men her er nok problema med å bli forstått utan å ty til engelsk større.

Dette gjeld eit normalisert norsk, basert på bokmål (som ligg nærmare dansk enn annan norsk gjer). I Noreg er det vanlegare enn elles i Norden å bruke dialekt, som språkleg kan avvike ganske sterkt frå bokmål og særleg dansk, men ofte ligg nærmare nynorsk og til dels svensk. Det er sterke, og til dels ganske ulike, regionale dialektar i Noreg, og dei er sosialt godkjent i bruk i dei fleste samanhengar. Det betyr at den gjensidige forståinga mellom dialektane også er ganske stor (med nokre unntak), og det er ein sterk teori at denne fortrulegheita med norsk språkvariasjon gjer nordmenn i stand til å takle også skandinavisk språkvariasjon betre enn danskar og svenskar.

Språklege særtrekk i norsk

Dei strukturelle hovuddraga er felles for dei tre skandinaviske språka, som alle er svakt syntetiske, dvs. at dei har eit ganske enkelt bøyingsystem: berre bestemtheit og numerus for substantiv (ikkje kasus), og berre tempus (presens og preteritum) for verb, men ikkje modus og person- og talbøying. Eg går derfor ikkje mykje inn på strukturelle forhold i denne artikkelen; det meste er parallelt med forholda i svensk, slik Birgitta Lindgren skisserte dei i *Språk i Norden 2010*. Dette gjeld både bokmål og nynorsk.

I språkhistoriske framstillingar er det vanleg å dele dei nordiske språka i to grupper: *austnordisk* (dansk og svensk) og *vestnordisk* (norsk, færøysk og islandsk). Denne delinga baserer seg på bestemte utviklingstekk i det gammalnordiske stadiet, frå vikingtida og framover, men kan ikkje seiast å vere gyldig lenger i dag: Færøysk og islandsk, opphavleg norske emigrantspråk, er no for lengst etablert som eigne ikkje-skandinaviske språk. Samtidig står norsk på mange måtar imellom dansk og svensk, ofte nærmare svensk enn det dansk gjer. Men norsk har også nokre trekk som er spesielle i forhold til dansk og svensk og samtidig har parallellar med færøysk og islandsk. Desse trekka kan ein da kalle "vestnordiske". Dei står sterkast i nynorsk (og i dialektane), men er til dels også forsøkt innarbeidd i bokmål med skiftande hell. Vi kan rekne med fem slike trekk, som kontrasterer norsk mot svensk og dansk:

1 Tre genus i substantivsystemet: *hankjønn, hokjønn og inkjekjønn* (maskulinum, femininum og nøytrum) – der dansk og svensk berre har to: felleskjønn og inkjekjønn (utrum og nøytrum). Svensk og dansk har altså: *en best – besten; en sol – solen; et(t) hus – huset*. Nynorsk har derimot: *ein best – besten; ei sol – sola; eit hus – huset*. Men i bokmål er det "austnordiske" systemet, som opphavleg kom inn frå dansk, stadig vanleg; der kan ein altså også ha *en sol – solen* (den ubestemte artikkelen er på bokmål *en* og *et*, som på dansk). I dialektane rår trekjønnsystemet, liksom på færøysk og islandsk (og i mange svenske dialektar), sjølv om dei blir markert på ulike måtar som vi ikkje kan gå inn på her. Endinga *-a* i bestemt form hokjønn eintal (*sol-a*) er dominerande, men ikkje universell. Togenussystem i norsk talemål finst berre i det talemålet som bygger på bokmål, og i bydialekten i Bergen, der det har vore ein sterk gammal påverknad frå lågtysk, og bryting mellom ulike språk i eit samfunn verkar ofte forenklande på strukturane.¹

1 Eit særleg nynorsk trekk i genussystemet er at pronomena *han* og *ho* blir brukt om alle substantiv i hankjønn og hokjønn, også dei som ikkje har biologisk kjønn: *steinen er tung, han er nesten umogleg å løfte; sola står lågt på bimmelen, ho skin uvanleg intenst*. På bokmål, dansk og svensk bruker ein i slike tilfelle felleskjønnsforma *den*. Men denne forma kan også brukast i nynorsk, særleg når ordet har trykk: *den nye historieboka er i sal, og den vil eg ha*.

2 Omlyd i presens av sterke verb: Dette er eit trekk som er gjennomført i nynorsk, men aldri prøvd innført i bokmål. Det omfattar berre ei mindre gruppe verb. Alle sterke verb har kortform i presens: *å finne – han finn* (ikkje *finner*, som det heiter på bokmål). Men omlyd er det altså ikkje så mange som har, men dei det gjeld, er til gjengjeld svært frekvente. Eksempel: *å komme – eg kjem, å sove – ho søv*. Bokmål har, som svensk og dansk: *kommer og sover*. Former som *kjem* og *søv* er sterke nynorskmarkørar. Dei finst også i dialektane i det meste av landet, med unntak av det søraustlege (rundt Oslofjorden), og det nordlegaste (Finnmark), i tillegg til at dei "austnordiske" formene er ekspansive i byane. Dei nynorske formene er "vestnordiske" for så vidt som dei har parallellar på islandsk (*ég kem, hann kemur*) og færøysk (*tú, hon kemur*). Men der er dei ikkje generelle presensformer, som i nynorsk; dei inngår i meir kompliserte bøyingsmønster.

3 Diftongar: I det eldste gammalnordiske språket hadde dei tre diftongar: *ei, au* og *øy* (uttalen har nok skifta, men det får vi la ligge her). På svensk og dansk er desse diftongane systematisk forenkla til *e* og *ö/ø* (monoftongering), men nynorsk har bevart dei i dei fleste ord. Derfor heiter det *meir, raud* og *møyr* på nynorsk, *mer/mere, röd/röd* og *mör/mør* på svensk og dansk. På bokmål heiter det *mer, rød* og *mør*. Men i ein god del ord har bokmål valfriheit mellom ei "radikal" form med diftong (felles med nynorsk og mange dialektar), og ei "konservativ" (dansk) med monoftong (*bein* vs. *ben, grein* vs. *gren* o.a.). I somme ord har diftongforma festna seg i alt norsk: *haug, maur, øy* (svensk og dansk *høj/hög* (substantivet), *myra/myre, ö/ø*). På den andre sida har nynorsk akseptert nyare monoftongformer i ein del ord, helst valfritt, som *mør* ved sida av *møyr*. Og i somme ord har monoftongforma slått igjennom i alt norsk: *brød, kjøpe, del* (jf. islandsk *brauð, kaupa, deil*). Desse orda har altså ikkje vore behandla som éi gruppe, men har fått ulik utvikling frå ord til ord. I dialektane består diftongane i mange vanlege ord, men ulike gradar av monoftongering finn ein likevel mange stader. Særleg i aust, langs svenskegrensa, er det mykje monoftongering. Islandsk og færøysk har både i tale og skrift refleksar av det gamle diftongsystemet, men der har det vore ei rekke særutviklingar som har gjort systema til dels ulike det norske (og ulike kvarandre, for den del). Også ein del svenske dialektar har bevart desse gamle diftongane.

4 Opphavleg hv- (der *h*-en vart uttalt) har fått uttalen *kv-* i norsk (og færøysk og islandsk, trass i stavemåten *hv-*), men berre *v-* i svensk og dansk (og i norske dialektar rundt Oslofjorden). Svensk har seinare (i 1906) avskaffa *h*-en (frå *hvit* til *vit*). I nynorsk er skrivemåten *kv-* gjennomført i slike ord, slik at det

heiter *kval* og *kvit*, mens dansk har *hval* og *hvid* og svensk *val* og *vit*. (Ein del svenske dialektar, inklusive finlandssvenske, har òg fått utvikla *kv-* i slike ord.) Bokmål har behalde den danske skrivemåten: *hval* og *hvit* (som på svensk før 1906, uttalt som på svensk). *Kv*-formene (*kval* og *kvit*) er rett nok likestilt i bokmål i mange ord, men *hv*-formene dominerer i praksis. (Ein del gamle funksjonsord – som pronomen, spørjeadverb og andre – med *hv-* har fått ulike spesialutviklingar på norsk som vi ikkje kan ta opp her.)

5 Motsetninga mellom lang u og o i nokre få gamle og vanlege ord er eit gammalt skiljemerke mellom vestnordisk og austnordisk: nynorsk *bu*, *bru*, *ku* og *tru* mot austnordisk *bo*, *bro*, *ko* og *tro*. Også her overtok bokmål dei austnordiske formene frå dansk, men *ku* har seinare trengt ut *ko*, mens *bro* og *tro* kjempar mot *bru* og *tru*, som har eit sterkare uformelt talemålspreg. Da står nok *tro* sterkare enn *tru* på grunn av den religiøse høgstil-dimensjonen, mens *bru* står omtrent jamsterkt med *bro*. Desse orda er altså få, men dei er viktige språklege skiljemerke.

Frå urnordisk til mellomnorsk (fram til ca. 1500)

Norsk, svensk og dansk språk har utvikla seg av eit felles skandinavisk språk som vi kallar *urnordisk*, og som vart brukt i det første tusenåret etter Kristus. Det er bevart døme på det i ein del runeinnskrifter frå desse hundreåra. Fram mot vikingtida endra dette språket seg og fekk ein enklare struktur, samtidig som det nemnde skiljet mellom vestnordisk, som vi òg kallar *norrønt*, og austnordisk oppstod.

Norrønt vart snakka og skrive både i Noreg og i dei områda der nordmenn stifta nye samfunn i vikingtida, spesielt på Island og Færøyane. Det meste av litteraturen på dette språket vart skrive på Island, i ei form vi kallar gammalisländsk.

Gammalnorsk bruker vi om det språket som vart nytta i sjølve Noreg, som alt i mellomalderen begynte å kløyve seg i ulike dialektar. Vi har mykje skriftleg også på gammalnorsk, t.d. preikesamlinga *Gammalnorsk homiliebok* (ca. 1200), *Kongsspegele*n (ca. 1250) og mange offisielle og private brev, såkalla diplom, frå 1200-talet og særleg 1300-talet.

Vi reknar med at den gammalnorske perioden varte til siste halvdel av 1300-talet. Da får Sverige og sidan Danmark ei meir dominerande stilling i Norden, og svensk og dansk språk vinn også terreng i Noreg. Norsk blir skriven i meir oppblanda form enn før, og det grammatiske systemet blir enklare; dette kallar vi gjerne *mellomnorsk*. Dette stadiet varte til litt etter 1500. I 1536 vart unionen med Danmark, som hadde vart sidan litt før 1400, knytt heilt

fast. Dansk hadde da lenge dominert som skriftspråk, men no vart det heilt einerådande.

I talemålet skjedde det ei parallell utvikling i dansk, svensk og norsk, i retning av ei sterk forenkling av grammatikken og ei endring av ordforrådet, som no tok opp mange tyske lånord. Islandsk og delvis færøysk heldt seg på eit meir konservativt stadium, og frå 1500 må dei reknast som heilt ulike språk som ikkje lenger vart forstått i Skandinavia.

Dansk einaste skriftspråk i Noreg (ca. 1500–ca. 1850)

Frå ca. 1500 og til ca. 1850 var dansk einaste skriftspråk i Noreg. Dette språket var i starten inkonsekvent og varierende, men fekk etter kvart ei stadig fastare form. Ikkje minst viktig var det at den katolske kyrkja i 1536 vart erstatta med ei luthersk statskyrkje. Det førte til at Bibelen vart omsett til nasjonalspråket, her altså dansk, og utgitt i 1550. Frå da av hadde dansk status som både statens og religionens språk, og det var gjennom det religiøse språket at nordmennene etter kvart lærte å lese. Eit danskbasert overklassetalemål utvikla seg på 1600- og 1700-talet, rett nok med ein norsk uttale som skifta med landsdelane i munnen på norskfødde embetsmenn m.m.

Rundt 1800 snakka kanskje eit par prosent av folket dette språket, mest embetsmenn, dels òg kjøpmenn og godseigarar, som ofte var av innvandrarslekter (frå særleg Danmark og Tyskland). Resten snakka dialektar, som på den tida hadde utvikla dei grunntrekka dei har hatt i moderne tid, sjølv om ordtilfang og delvis grammatikken var meir alderdommeleg enn i dag.

I 1814 vart Noreg skilt frå Danmark og i staden bunden i ein lausare union med Sverige. Dansk heldt fram med å vere skriftspråket, og styrkte stillinga si fordi lese- og skriveopplæringa vart betre. Det var såleis sjølvsgatt at Grunnlova var på dansk. Men frå 1830-talet av vart det ein diskusjon om ikkje Noreg som ein eigen nasjon burde ha eit eige språk. Dei som meinte det, kom til å dele seg i to retningar.

Ivar Aasen og nynorsken

Den eine retninga gjekk inn for å bygge opp eit heilt sjølvstendig norsk skriftspråk på grunnlag av dialektane. Denne retninga vart grunnlagt av *Ivar Aasen* (1813–1896). Han var bygdegut og dialektbrukar frå Sunnmøre, og kom tidleg til at ei grundig undersøking av dialektane i ulike landsdelar var nødvendig for å skape grunnlag for eit norsk skriftspråk. Med eit offentleg granskingsstipend reiste han rundt i landet i tida 1842–46, gjorde ei jamførande undersøking av grammatikk og ordtilfang i dialektane, og laga ein samanliknande grammatikk over dei i 1848 og ei ordbok i 1850.

Han fekk stipend til å granske vidare, og følgde opp med ei lita bok der han samla tekster på ulike dialektar, og føydde til nokre tekster på ei foreslått fellesform for dialektane (*Prøver af Landsmaalet i Norge*, 1853). Denne fellesforma, som han kalla *landsmål*, bygde han ut i åra som følgde, både ved å gi ut ein større grammatikk (1864) og ei omfattande ordbok (1873), og ved å skrive dikt og eit skodespel på dette nye språket.

Alt frå slutten av 1850-åra begynte andre å skrive på landsmål, og ti år etterpå vart det undervist i det på ein folkehøgskole. Landsmålet vart offisielt jamstilt med dansk i 1885 gjennom eit stortingsvedtak, og vart godkjent som undervisningsspråk i barneskolen i 1892 etter lokal avgjerd. I førstninga var det skolestyra som bestemte målform, men etter lovregulering i 1915 vart det innført ei ordning med lokale folkeavstemningar om målform i skolen. Frå 1890 til 1930 ekspanderte landsmål som skolespråk, som litteratur- og pressespråk, og som allment bruksspråk i fleire landsdelar, men berre på landsbygda. I 1929 fekk språket offisielt namnet *nynorsk* etter stortingsvedtak.

Knud Knudsen og bokmålet

Den andre retninga gjekk ut på å fornorske det danske skriftspråket ved gradvis å blande inn norske ord og ta opp meir strukturelle trekk. Hovudmannen for dette var lektoren *Knud Knudsen* (1812–1895).

Knudsen ønskte også å få godkjent norske uttalar der danske til da hadde blitt sett på som finare. Han ville basere uttalen på det uformelle talemålet til dei høgare klassene. Såleis avgrensa han seg på den eine sida mot dialektane, som var lokale mens overklassemålet var landsdekkande, og på den andre sida mot den formelle høgtidsuttalen til overklassa, som låg så nær dansk dei greidde å komme. Han ville til dømes ha harde konsonantar i ord som *bake*, *gape* og *lete*, som var vanlege i daglegtalen, mens høgtidstalen og skrifta hadde *bage*, *gabe* og *lede* (eigentleg ein bokstaveleg norsk uttale av det danske skriftbildet). I 1887 vedtok regjeringa at leseuttalen i norske skolar skulle vere fonetisk norsk, ikkje minst når det gjaldt desse konsonantane, sjølv der skrifta hadde danske former; elevane skulle altså lese opp ”*bake*”, men skrive ”*bage*”. I 1893 vart det så tillate med norske *stavemåtar* i slike ord i lesebøker. Endeleg, i 1907, vart dansken i Noreg reformert slik at sentrale norske trekk vart gjort obligatoriske; i tillegg til dei nemnde harde konsonantane (*bake* osv.) gjaldt det fleirtalsformer som *hester* for dansk *beste* og fortidsformer som *trodde* for dansk *troede*. Språket vart no kalla *riksmål*, men i 1929 vart det omdøypet til *bokmål* av Stortinget.

Tilnæringspolitikk

Etter 1900 vart det eit mål å arbeide for ei tilnærming mellom bokmål og nynorsk med tanke på ei framtidig samansmelting i eit *samnorsk* (fellesnorsk) skriftspråk.

Det kom tre større rettskrivingsreformer med dette målet for auge: i 1917, 1938 og 1959. Da vart former som låg nær dei folkelege talemålsformene på Austlandet, innført i begge skriftspråka til fortrengsel for eller som alternativ til (det som vart oppfatta som) vestnorske former i nynorsk og meir overklassebetonte og danskliknande former i bokmål. Den mest radikale reforma kom i 1938. Vi kan vise måten ved å konstruere ei eksempelsetning ”før” og ”etter” reforma:

Tradisjonelt bokmål / riksmål: *Jeg hører nu at de går først frem over broen, men vi kommer efter med melk og vann.*

Tradisjonell nynorsk: *Eg høyrer no at dei gjeng fyrst fram yver brui, men me kjem etter med mjølk og vatn.*

Radikalt bokmål: *Jeg hører nå at de går først fram over brua, men vi kommer etter med mjølk og vatn.*

Radikalt nynorsk: *Eg hører nå at dei går først fram over brua, men vi kjem etter med mjølk og vatn.*

Formvalet her representerer ytterpunktta; også etter reforma i 1938 var det tilate med *melk* og *vann* i bokmål, og *me*, *høyrer*, *no* og *fyrst* i nynorsk.

Desse reformene hadde solid fleirtal i Stortinget, med støtte frå alle parti unntatt Høgre, men var kontroversielle i store delar av folket. Både på nynorsksida og på bokmålssida kom det etter krigen opp sterke rørsler som kjempa for dei meir tradisjonelle formene av desse språka. Sterkast av desse rørsleane var riksmålsrørsla, som i 1950-åra bygde opp ein eigen bokmålsnormal med det tradisjonelle namnet ”riksmål”, basert på dei mest konservative formene i 1917-rettskrivinga. Samtidig var det som nemnt stor valfriheit i begge dei offisielle målformene, så folk kunne langt på veg tilpasse språkbruken sin etter kva språkpolitikk dei hadde sympati for, ein meir tradisjonell eller ein meir tilnæringsvennleg.

I 1938 vart det innført eit skilje mellom såkalla *hovudformer*, som skulle brukast i lærebøker og i statstenesta, og *sideformer*, som skulle vere tillatne for skoleelevar i skriftlege arbeid og vart markert med klammer i ordlistene, for eksempel i bokmål: *gras* [gress], og i nynorsk *no* [nå]. (*Gress* og *no* var dei etablerte formene i bokmål resp. nynorsk, som begge vart utfordra av nye tilnæringsformer frå den andre målforma. *Gress* i bokmål vart redusert til

sideform til den utbreidde talemålsforma *gras*, mens *no* i nynorsk fekk ei ny sideform *nå*, vanleg over store delar av landet, som ”utfordrar” .)

Hovudformene utgjorde til saman ein såkalla *læreboknormal* i begge målformene, mens *rettskriving* var namnet på heile systemet av tillatne skriftformer, både hovudformer og sideformer. Valfriheita og sideformene vart sett på som nødvendige ledd i ein utviklingsprosess frå eitt språkstadium til eit nytt: Folks språkvanar måtte utfordrast, men kunne ikkje ignorerast eller undertrykkast ved å forby det gamle og påby det nye utan vidare. Ein måtte ta tida til hjelp i ei gradvis tilvenning.

Men det gjekk annleis enn ein tenkte og planla. Hovudmønsteret i utviklinga av språkbruken var at bokmål i lengda vart dominert av ei meir tradisjonell språkføring, mens nynorskbrukarane aksepterte meir tilnærming – trass i at det her også var mindre grupper som gjekk sterkt inn for å behalde ei eldre rettskriving. Frå 1960-åra av vart tilnærmingspolitikken gradvis svekt, og ei konsolidering av målformene sette inn. Framleis var det i begge målformene rom for meir radikale og meir tradisjonelle variantar. Eit nytt trekk i bildet var ei sterk oppblomstring av dialektar i tale, samtidig som dialektane gradvis nærma seg kvarandre innanfor dei ulike regionane i landet. Denne prosessen pågår stadig.

Konsolidering av språknormene

Noreg har hatt tre offisielle språknormeringsorgan, oppretta av Stortinget og underlagt det relevante departementet (skiftande gjennom åra; i dag er det Kulturdepartementet): *Norsk språknemnd* (1952-72, som var forplikta til å fremme tilnærming), *Norsk språkråd* (1972-2004, som var forplikta til å støtte tilnærmingstendensar i samfunnet, men ikkje til å gå i bresjen) og *Språkrådet* (2005-, som fungerer i dag og ikkje har noko pålegg om tilnærming). Norsk språkråd fekk i oppdrag å revurdere den tidlegare tilnærmingspolitikken i bokmål på bakgrunn av den sterke motstanden han hadde vekt, og foreslo i 1979 ei liberalisering i tradisjonell retning. Dette vart godtatt av Stortinget i 1981. Da vart det igjen tillate i offisiell rettskriving å skrive t.d. *frem*, *solen*, *ben*, *garnene*, mens *fram*, *sola*, *bein* og *garna* hadde vore obligatoriske sidan 1938. Mange sideformer, som *gress*, vart jamstilte hovudformer (i dette tilfellet jamstilt med *gras*). Men dei ”radikale” formene frå 1938 var stadig likestilt, så valfriheita var stor.

Frå 1996 arbeidde Norsk språkråd med ei ny reform i begge målformer som tok sikte på ei vidare konsolidering av to normalar med mindre valfriheit. I bokmålet foreslo rådet å avskaffe skiljet mellom hovudformer og sideformer, slik at dei sideformene som fanst, enten skulle likestillast, eller takast heilt ut

av rettskrivinga. Dette vart godkjent av departementet og gjennomført i 2005. For nynorsk vart eit tilsvarande forslag diskutert, men nådde i første omgang ikkje opp. Først i 2011 la ein komité oppnemnd av Språkrådet fram eit konkret forslag i denne retninga. Det vart godkjent av departementet og skal gjerast gjeldande i 2012. Denne artikkelen er skriven innanfor denne rettskrivinga, som framleis inneheld mange valfrie former, liksom bokmålsrettskrivinga. Men no har valfriheita den funksjonen å avspegle faktisk variasjon i språkbruken i dag, ikkje å fremme ei utvikling i ei bestemt retning i framtida.

I språkbruken har det over tid skjedd ei gradvis konsolidering og stabilisering av rettskrivingane i dei to målformene. Eksempelsetninga ovanfor vil i dag i sine vanlegaste former skrivast slik:

Bokmål: *Jeg bærer nå at de går først fram over brua, men vi kommer etter med melk og vann.*

Nynorsk: *Eg høyrer no at dei går først fram over brua, men vi kjem etter med mjølk og vatn.*

Men variasjon har vi altså framleis; mange skriv *frem over broen* på bokmål og *fyrst og me* på nynorsk.

Bokmål og nynorsk i dag

Offisiell språkpolitikk i dag er å bevare begge målformene permanent som to ulike skriftformer av norsk. Bokmål er fleirtalsmålforma, brukt i skrift av om lag 90 % totalt, i tale av atskillig færre pga. den utbreidde dialektbruken. Bokmålet dominerer på dei aller fleste samfunnsområde. Nynorsk blir brukt i skrift av om lag 10 %, mest konsentrert om Vestlandet og tilgrensande område. Nynorsk står sterkt innanfor skjønnlitteratur, i humanistiske fag, i primærnæringsringane, og har ei rimeleg sterk stilling i offentleg forvaltning, etermedia og pressa (særleg i "kjerneområdet" på Vestlandet), i kyrkja, i lokalt næringsliv, og i skolen, der alle som tar vidaregåande utdanning, må lære å bruke begge målformer skriftleg, det eine som hovudmål, det andre som sidemål (etter eige val). Obligatorisk skriftleg sidemål (som for dei fleste er nynorsk) er eit stort stridstema i offentleg debatt. Nynorsk står veikast innanfor populærkultur, teknologi og økonomi. Det er samtidig dei områda der bokmålet er hardest pressa av engelsk.

Summary

Norwegian is a Scandinavian language which structurally is very similar to

Danish and Swedish. There are two formally equal written varieties of Norwegian: *Bokmål* and *Nynorsk*. This article has two main components: First a description is given of some linguistic features in Norwegian which distinguishes the language from both Danish and Swedish. These features are most consistently represented in Nynorsk, while Bokmål, which originated as a Norwegianization of the Danish written language, has adopted some elements of them, partly accompanied by intense discussions and struggles. The other component of the article is a brief description of Norwegian language history, mainly focusing upon the background and development of Bokmål and Nynorsk and the present linguistic relations between them.

Litteratur

Torp, Arne og Lars S. Vikør, 2003: *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo: Gyldendal Akademisk. (1. utgåve 1993).

Lars S. Vikør er professor i nordisk leksikografi ved Universitetet i Oslo.